

A TALAPZAT SZEREPE A TÉR INTEGRÁCIÓJÁBAN

DLA értekezés tézisei

Brzózka Marek

2022

Témavezető:
Dr. Habil DLA Farkas Ádám

Szoborforma és talapzat kérdése

Alkotómunkám részeként fontosnak tartom a szobrászat technikáinak, anyagainak és történetének megismerését. Tanulmányaim során mindvégig a szobrászat plasztikai kérdéseit jártam körül, a hozzá tartozó művészeti problémák megfigyelésével.

A legtöbb anyagban megfogalmazott szobrászati alkotásnál felmerül a szobor térrel kötött kapcsolatának és a talapzatalkalmazásnak a kérdése. Olyan gyakorlati és elméleti kérdés ez, melyben az anyagok hierarchiájáról, a formák összekapcsolásának fizikai problémájáról, a mű léptékének meghatározásáról, a külső hatások elleni védelemről, téri hangsúlyozásról vagy akár a reprezentációról kell dönten.

A szobrászati gyakorlat oldaláról ismertem fel a szobor talapzatának különleges szerepét a kompozíciókban, melynek minden művészettörténeti korban fontos szerepe volt.

Kutatási módszer

Dolgozatom a művészeti alkotómunkában elért elméleti és fizikai eredményeket dolgozza fel – a talapzat téri alkalmazásának kérdéseit vizsgálva, a XX. századhoz köthető művészeti mintákat és elméleti kérdéseket elemezve. A talapzatalkalmazás lehetőségeinek keresésével, nehézségeinek és egyediségeinek megállapításával a cél: a művészeti kategóriákban felállított alapfogalmak, történeti összefüggések és szakmai tények összegyűjtése a szobrászati munkában való helyes alkalmazása érdekében.

Témám fontos kiindulópontja egy szoborforma- és talapzatmeghatározás, definíció felállítása. A vizuális és szakirodalmi anyagokat a hermeneutika és a teleológia ismert módszereivel értelmeztem, rendszereztem, képzőművészeti és művészettörténeti összefüggéseket kerestem.

Ebben a vizsgálatban szobrászati alkotásokban, mintákban kerestem arra a válaszokat, hogy a művészettörténeti párhuzamok és szakmai példák mentén, az eltérő műfaji vonatkozásban milyen megoldások bizonyulhatnak jobbnak a szobor téri integrációjában:

hogyan építhető fel jól egy szobrászati elképzelés térben? Hogyan vonhatja be a plasztika, a művészeti gondolat a környező teret? Hogyan fogalmazhatóak meg ezek az eredmények.

A talapzat változásai a köztéri műalkotásokban

A tanulmányozni kívánt XX. század szobrászatának változásában nemcsak a figurális köztéri művészet talapzatstratégiája változik meg, nemcsak a talapzat tűnik el, vagy éppen süllyed a mélybe, de különleges szerepet tölt be az újonnan megjelenő absztrakt és a konceptuális művészeti alkotásokban is. Amíg az 1900-as évek előtt a szobortalapzat jórészt építészeti elem, az ideológiák megjelenítésének eszköze volt, úgy a XX. század művészetében egy fontos taktikai elemmé vált az alkotók művészeti elgondolásának téri kialakításában.

Az alapvetések, hogy a talapzat mindenkorai jelentősége kimutatható a történeti korokban, szerepében jelentős változás érzékelhető a XX. században és az ekkor bekövetkezett folyamatos változásban redukciója, eltűnése, mélybeszállása, anyagváltozása, alakváltozása az autonómmá váláshoz vezetett. Ebben a kutatott történeti és művészetelméleti változásban nemcsak a talapzat alkalmazásának fent említett módjai, de annak tudatos hiánya is hordoz információkat, melyek megismerésével komplexebb módon érthető a szobrászati alkotás. Új szempontból kívánom bemutatni a talapzatstratégiák, a téri kapcsolatteremtés módjait és lehetőségeit. A történeti és műfaji változásokon, vagy az önálló alkotói eredményeken keresztül rendkívül szerteágazó ez a formai vizsgálat, amit egyfajta kategorizálás tesz áttekinthetőbbé.

Pusztán az egyéni életművek és a programok megvalósítását célul kitűző irányzatok eredményeinek vizsgálatával szemben úgy gondolom, hogy a szobrászati kategóriák, mint a figuralitás, az absztrakt és a konceptualizmus, olyan keretet biztosítanak, amiben jobban érzékelhető a szobrászati diszpozíció. Hiszen a szobrászat gyakorlatán keresztül egészen más attitűd és formai kötöttség jellemzi az említett kategóriában vizsgált alkotókat és a műveket. Az így eltérő alkotói magatartás és gondolkodás követhetőbb kapcsolatokat és összefüggéseket mutat a talapzat téri alkalmazásában.

A szobortalapzat a figurális emlékműveknél

Dolgozatomban főleg magyarországi emlékmű-minták vizsgálatában keresem a talapzatelem méret- és jelentésbeli változását. A Rodin, Calais-i polgárok emlékművének talapzatelhagyó tendenciájának kimutatásán és továbbélésén túl a figurális szobrászatban a lépték (pl. 5/4-es figura arány és más méretbeli kötöttségek), az anyaghasználat tradíciói, az ábrázolási hagyomány szabályai mind befolyásolják az alkotói talapzatstratégiát. Ezen felül az anyagokkal való kapcsolat és megformálásuk technikája révén a figurális alkotó várhatóan inkább az anyagok karakterének kihasználásával építi alkotásának kapcsolatát a térrel (pl. anyaghierarchia a talapzatalkalmazásban).

A szobortalapzat a konceptuális köztéri emlékművek esetében

Bár a konceptualizmus az 1960-as években kialakult irányzat, előzményeiben és felfutásában a század elejétől több adat összevetésével együtt értelmezhető. A talapzatos konceptualizmushoz köthető alkotók még inkább fontos stratégiai elemként kezelik. Ebben a vizsgált kategóriában mutatható ki a legszélsőségesebb méret, anyaghasználat – és a talapzat hiány alkalmazás – a művészi gondolat változatos téri megjelenésében. Az alkotó a talapzat autonómiájának jogán előfordul, hogy a mű központi elemévé is teszi, mint például Jochen Gerz harburgi antifasiszta emlékművében.

A szobortalapzat és tér kapcsolata az absztrakt köztéri emlékműveknél

A XX. században vált elfogadott alkotói gyakorlattá az absztrakt felfogás, ami sok újdonságot hozott a talapzatalkalmazás rutinjába. Az ábrázolás, a valós képek megjelenítés igényének hiányában a méret és lépték kötöttségeinek elhagyásával, a talapzat több

funkciójában egybe épülhet a plasztikai művel. Például Rodint követően az absztrakció útjára lépő Brancusi is nagy hangsúlyt fordított a talapzat kérdéseire. Ő maga készíti különleges módon őket és gyakran teljesen összekapcsolja műveinek központi formájával. Ez a gyakorlat vezeti a végtelen oszlopának – mint egyfajta autonóm talapzat – megalkotásához első világháborús emlékművében. Az absztrakt formaalkotói magatartás nagy hangsúlyt fektet az anyagok használatára, a jelentésbeli és az optikai kérdésekre, de a lépték vagy más ábrázolási konvenció kevesebb kötöttséget jelent, ezért más lehetőségeken keresztül, kötetlenebbül szervezheti meg szobrászati elképzelés és a tér kapcsolatát.

Mestermunka - talapzatalkalmazásom személyes módja

Kutatómunkán részeként saját alkotásaimban is nagyobb figyelmet szenteltem a szobortalapzatnak. A szakirodalom ismeretének fényében változott a talapzatalkalmazásom. Nagyobb mintaismeret esetén megfontoltabb lehet-e a szobrászati gondolat térbeillesztése, a talapzatelem, mint térbeli mankó kezelése? A plasztikai formaalkotásban és exponálásban fontosnak tartom a körültekintő, és tudatos döntést.

A mestermunkámhoz vezető kísérletekben, szoborsorozataimban a talapzatelhagyás vágya és az optikai alapélményű alkotói gondolat megfelelőbb térbeli megjelenése foglalkoztatott. A sorozatalkotásra, a plasztikai kérdés újragondolására az jelentett késztetést, hogy a szobrászati anyagok különböző izgalmas technikai lehetőséget adnak, valamint állandó kihívást jelentett a talapzat alkalmazásának nehézsége a komponálásban. Az úszó formák megalkotása közben kezdtem fókuszálni a metszésvonal fontosságára, melyben a szilárd forma a folyadékkal találkozik, ami egy fontos horizontot jelöl. A főleg kisplasztikai kísérletek nehézsége, hogy térbeli megjelenésükhöz szinte elengedhetetlen a posztamens, ami – szerencsétlenül – egy újabb síkot képez a téma ábrázolásában. Sok esetben azt a hatást okozza ez a jelenség, mintha két talapzata lenne a formának, ami még problematikusabbá teszi a formai gondolatot. A szeriális munkák, az anyagkísérletek, a kompozíciós lehetőségek kutatása olyan megoldáshoz vezettek, amely elképzelésben nem lemond és elhagyja a talapzatot, hanem egyesíti funkcióiban (tartó, statikai szerep, határok kijelölése, kiemelés), a talapzatot a műben, egy körplasztika és a domborműszerű sík elem összekapcsolásával. **„Úszó forma”** c.

mestermunkám a talapzat ilyen értelmű redukciójával, részleges felszámolásával foglalkozik. A rozsdás vaslemezből hegesztett mű a folyadék vetületének hatásával, téri megjelenésében különlegesen köt kapcsolatot a környezetével. A süllyedés illúzióját megjelenítő plasztika percepciójával így magába vonja a környező teret abban a vékony horizontvonalban – síkban – ahol a földdel érintkezik, azt a hatást keltve, mintha folyadék lenne a szilárd talaj. Elképzelésemben nem talapzat nélkül jelenik meg, hanem az alkotói forma egyben talapzat is, mely egybeolvad a térrel.

A disszertáció témájában megjelent publikációk:

BRZÓZKA Marek 2022: Lengyel emlékművek a Dél-alföldi régióban a művész szemével In: LENGYEL EMLÉKHELYEK A DÉL-ALFÖLDÖN (Szerk.: Hajagos Csaba Imre), A Kecskeméti Katona József Múzeum közleményei 7., Kecskemét

BRZÓZKA Marek 2022: Szegedi nők a porondon In: KALEIDOSZKÓP 2022 (tanulmánykötet; szerk.: Marosi Katalin), Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged